

HİKAYE - VII

İsim (Ad)



İSİMLER (ADLAR)

- Varlıkları, durumları, kavramları karşılayan sözcüklere **isim (ad)** denir.

ÖRNEKLER

- Masa, İsmet, kapı, Türkiye, sevgi, komisyon...
- Köyün girişinde elma ağaçları vardı.
- Hepimiz Ömer Bey'e saygı duyuyorduk.
- Türkçede ekler sözcüklerin sonlarına gelir.

VARLIKLARA VERİLİŞLERİNE GÖRE İSİMLER

Özel İsimler

Bir tür içinde tek bir varlığı karşılayan isimlere özel isim denir.

- Özel isimleri; **insan, hayvan, kurum-kuruluş, yer, ulus, kitap, dergi, gazete, din, mezhep, gök cisimlerinin isimleri** vs. biçiminde sınıflandırabiliriz.

ÖRNEKLER

- Bu konuda kararı, Veli Bey verecek. (Kişi ismi)
- Bu makale, Türk Dili dergisinde yayımlandı. (Dergi ismi)
- Köpeğimiz Karabaş'a parazit aşları yapıldı. (Hayvan ismi)
- Yaz aylarında Bodrum turist akınına uğrar. (Yer ismi)
- Venedik'te kaldığı yıllarda İtalyanca da öğrenmiş. (Dil ismi)
- Türkler, İslamiyet'le 8. yy.da tanışmış. (Millet / dil ismi)
- Tolstoy'un Savaş ve Barış adlı yapıtında Fransa-Rusya Savaşı anlatılıyor. (Kişi ismi, yapıt ismi, olgu/olay ismi)

Tür İsimleri (Cins İsimler)

Aynı türden varlıkları karşılayan isimlerdir.

ÖRNEKLER

- Köy, şehir, masa, kalem, kapı, gezegen, ova, dağ...
- Pencereyi açarak içerisini havalandırın.
- Kitapta küçük bir çocuğun yaşadığı macera anlatılıyor.
- Bahçedeki sebzeler sulanmadığından kurumuştur.

Kimi zaman cins isimleri özel isim olarak kullanılabilir.

- Türkçe dersinde Yağmur da şiir okudu.
- Muhabbet kuşlarının adını Pıtırık koymuşlar.
- Kitabı okuduktan sonra İpek'e verir misin?

"Güneş, ay, dünya" sözcükleri, terim anlamıyla kullanıldığında özel isim olur.

- Mevsimlerin oluşumunda Dünya'nın Güneş etrafında dönmesi etkili olmaktadır. (Özel isim)
- Evin bazı odaları güneş almıyor. (Tür ismi)

ETKİNLİK - 1

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin özel isim mi yoksa tür ismi mi olduğunu karşısında verilen yerlere işaretleyiniz.

	Özel İsim	Tür İsmi
1. <u>Toprak</u> , bizimle maça gelmek istemiyor.		
2. <u>Ay</u> , ilk keşfedilen gezegenlerden biridir.		
3. Pamuk, mevsimlik işçilerin en önemli geçim kaynakları arasındadır.		
4. <u>Deniz</u> , bugün oldukça dalgalıydı.		
5. <u>Dünya</u> , iki takım arasındaki bu maçı konuşuyor.		
6. <u>Göl</u> , özellikle de bu mevsimde turistlerin ilgisini çekiyordu.		

VARLIKLARIN OLUŞUNA GÖRE İSİMLER

Somut İsimler

Duyu organlarından herhangi biriyle algılanabilen varlıkları karşılayan isimlere **somut isim** denir.

ÖRNEKLER

- Ev, kalem, araba, bahçe, çiçek, hava, ses, koku...
- Rüzgar çıkınca uçurtmamızı uçurduk.
- Ata binerek geniş ovada tur attık.
- Kasabada daha önce görmediğimiz mağaralar vardı.

Soyut İsimler

- Duyu organlarından herhangi biriyle algılanamayan kavramları karşılayan isimlere **soyut isim** denir. Bu isimler; duygu, düşünce ve kavramları karşılar.

ÖRNEKLER

- Sevinç, umut, pişmanlık, vicdan, keder, zaman, rüya vb.
- Şiirlerinde çocukluğunu geçirdiği köye özlemini dile getirdi.
- Kitapta bir köpekle bir çocuğun koşulsuz dostluğu anlatılıyor.
- O, yaşamı boyunca kimseye kötülük yapmadı.

Bazen gerçek anlamıyla somut olan isimler cümlede anlam genişlemesi yoluyla mecazlaşarak soyutlaşabilir:

- Bu işin bozulmasında onun parmağı var.
- Bu yaşına kadar dedesinin gölgesinde yaşadı.

Soyut anlamlı isimler somut anlamda kullanılabilir:

- Aklım bir atlı gibi, panikle koşuyor sağa sola.
- Sevda bizimle gelmemek için bahaneler uyduruyor.

ETKİNLİK - 2

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin soyut mu yoksa somut isim mi olduğunu karşısında verilen yere işaretleyiniz.

		Soyut İsim	Somut İsim
1.	Hepimiz duyduğumuz <u>sesle</u> irkildik.		
2.	Başarının <u>anahtarı</u> çok çalışmakta gizli.		
3.	Bahçede çocuklarla kiraz topladık.		
4.	Yeni satın aldığımız <u>araba</u> bozuldu.		
5.	Uyuyamadığından <u>gözleri</u> kanlanmış.		
6.	Bugün içimde bir huzursuzluk var.		
7.	Köyümü görünce içimi bir <u>hüzün</u> kapladı.		
8.	Eski bir <u>fotoğrafta</u> görmüştüm onu.		
9.	<u>Dağın</u> tepesinde bir kulübe vardı.		

VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER

Tekil İsimler

Sayıcı bir tek varlık ya da kavramı karşılayan isimlere **tekil isim** denir.

ÖRNEKLER

- Koyun, insan, öğrenci, ağaç, kitap, ev vb.
- Akşam yemeğini evin balkonunda yedik.
- Derste öğretmen bize ilginç bir hikâye anlattı.
- Bu filmi yıllar önce sinemada izlemiş.

Çoğul İsimler

Çoğul ekini (-ler/-lar) alarak birden fazla varlığı karşılayan isimlerdir.

ÖRNEKLER

- Koyunlar, insanlar, öğrenciler, kitaplar, evler...
- Yıllarca farklı şehirlerde çeşitli işlerde çalışmış.
- Yol boyunca terk edilmiş köyler gördük.
- Kentin yüksek kısımlarında yaylalar vardı.

Çoğul eki (-lar, -ler), adlara çoğul anlamı dışında anlamlar da katar.

- Bayramda halamlara gittik. (Aile-topluluk)
- Ada, 17. yy.da İngilizler tarafından işgal edilmiş. (Millet)
- Bu millet daha çok Kanuniler yetiştirecektir. (Benzerlik)
- Toplantıda Zafer Beyler de konuşma yapacak. (Saygı)
- Bu evi babam otuzlu yaşlarındayken satın almış. (Yaklaşıklık)

Topluluk İsimleri

Çoğul ekini almadığı hâlde birden çok varlıktan oluşan bir grubu karşılayan isimlerdir:

- Takım, komisyon, sürü, bölük, sınıf...
- Bu ormanda çok farklı türde ağaçlar vardı.
- Bu turist grubu, buraya ilk kez gelenlerden oluşuyordu.
- Bu ekibin içinde yer almam konusunda ailem de destek oldu.

Topluluk isimleri çoğul eki alabilir.

ÖRNEKLER

- Bu ovada yüzyıllar önce ordular karşılaşmış.
- Ekipler yangına hemen müdahale etti.

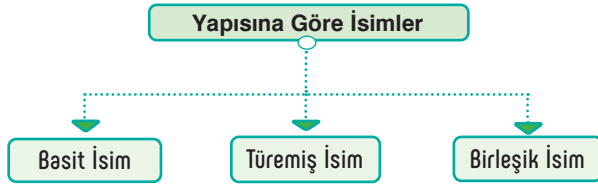
ETKİNLİK - 3

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin tekil, çoğul ya da topluluk ismi olup olmadığını karşısında verilen yerlere işaretleyiniz.

		Tekil İsim	Çoğul İsim	Topluluk İsmi
1.	Bayramda <u>memleketi-ne</u> gitmiş.			
2.	Bu yılki kitaplar <u>kurul</u> kararıyla belirlenmiş.			
3.	Teklifin <u>yasalaşması</u> , <u>mecliste</u> kabul edilmesine bağlı.			
4.	Yol boyunca sıralanan <u>ağaçlar</u> şiirsel bir manzara oluşturmuş.			
5.	Firmanın ürünleri ilk <u>günden</u> tükenmiş.			
6.	Araştırmacılar, bu bölgede bir antik kente ait kalıntılar bulmuş.			

YAPISINA GÖRE İSİMLER

İsimler yapısına göre “basit, türemiş ve birleşik” olmak üzere üçe ayrılır.



Basit İsim

Yapım eki almamış isimlerdir. Basit isimler, isim çekim eklerini alabilir.

ÖRNEKLER

- ▶ yol, araba, ev, hayat, kömür...
- ▶ Bu hikâyeyi yıllar önce okumuştum.
- ▶ Erik ağaçlarının arasından sahil görünüyordu.
- ▶ Çocuklar parkta neşe içinde oynuyordu.

Türemiş İsimler

Yapım eki alan ve cümlede isim görevinde kullanılan sözcüklerdir. Türemiş isimler, fiil ve isim kök ve gövdelerinden türer.

“Yolculuğumuz kısa sürdü.” cümlesindeki “yolculuğumuz” sözcüğü “yol” sözcüğünden türemiş bir isimdir. Yol [-cı (isimden isim yapım eki) -lık (isimden isim yapım eki), -ımız (iyelik eki)]

ÖRNEKLER

- ▶ araba-cı, ev-li-lik, kömür-lük, yaz-ı, arka-daş-lık, yap-ıcı...
- ▶ Parkın çevresi simitçiden seyyar satıcıya kadar onlarca insanla doluydu.
- ▶ Çocukluğumda yaşadıklarımı unutamıyorum.
- ▶ Dedem fırsat buldukça anılarından söz ederdi.

Birleşik İsimler

Sözcüklerin birleşerek oluşturduğu isim görevindeki sözcüklerdir. Birleşik isimler değişik şekillerde oluşur.

- Ad görevinde iki sözcüğün birleşmesiyle oluşur:

ÖRNEKLER

- ▶ gökyüzü, hanımeli, buzdolabı, ayakkabı, keçi boynuzu, denizaltı...

- Sıfat ve ad görevli sözcüklerin birleşmesiyle oluşur:

ÖRNEKLER

- ▶ sivrisinek, Yeşilköy, Eskişehir, anayasa, kırkayak...

- Ad ve fiil görevli sözcüklerin birleşmesiyle oluşur:

ÖRNEKLER

- ▶ gecekondı, mirasyedi, külbastı...

- Fiil soylu sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşur:

ÖRNEKLER

- ▶ dedikodu, uyurgezer, biçerdöver, gelgit, çekyat...

- Ad ve fiilimsilerin birleşmesiyle oluşur:

ÖRNEKLER

- ▶ kardelen, dalgakıran, cankurtaran

ETKİNLİK - 4

Aşağıdaki cümlelerdeki altı çizili isimlerin yapısını karşısında verilen yere işaretleyiniz.

		Basit İsim	Türemiş İsim	Birleşik İsim
1.	Bulunan heykel müzeye teslim edilmiş.			
2.	Bu bölgede eskiden bir orman varmış.			
3.	Buğdaylar ekim-kasım arasında ekiliyor.			
4.	Aşçının yaptığı imambayıldı enfes olmuş.			
5.	Bir tanıdığı, akciğer ameliyatı olmuş.			
6.	Çocuğun gelişimi, yaştlarından ileri idi.			

Soru 1

Ege kıyılarında katıldığım bir kazı çalışması sırasında Amerikalı arkeolog arkadaşım “İstanbul nasıl bir şehir?” diye sormuştu. “Amerika kıtasının henüz keşfedildiği yıllarda İstanbul bin yıllık bir dünya metropolüydü. Doğu ve Batı’nın buluştuğu; bir dönem kıtalar arasındaki en önemli ticaret merkezi, iki büyük imparatorluğa başkentlik yapmış bir şehir. Bir zaman kapsülü gibi tüm çekiciliğini bugün de koruyor.” demiştim.

Bu parçadaki numaralanmış isimlerden hangisi yapısı yönüyle ötekilerden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

ÖSYM Sorusu

İSİM TAMLAMALARI

En az iki ismin değişik anlam ilgileriyle birbirini tamamlayarak oluşturduğu söz gruplarıdır.

- İsim tamlamaları, isimlerle ve zamirlerle kurulur.
- Evin bahçesinde elma ağaçları vardı.
- Dağın yamacında küçük bir gölün kenarında konakladık.

Tamlayan (İlgi) Eki

Eklendiği isimle (tamlayan) başka bir isim (tamlanan) arasında ilgi kuran eklerdir. Bunlar, “-in, -in, -un, -ün / -nın, -nin, -nun, -nün” ekleridir.

okul - un, araba-nın, çocuk-un

Tamlanan (İyelik) Eki

Eklendiği ismin başka bir varlığa ait olduğunu gösteren eklerdir.

Bunlar, “-m, -n, -i, -miz, -niz, -leri” ekleridir.

- ev-im (1. tekil kişi iyelik eki)
- ev-in (2. tekil kişi iyelik eki)
- ev-i (3. tekil kişi iyelik eki)
- ev -imiz (1. çoğul kişi iyelik eki)
- ev-iniz (2. çoğul kişi iyelik eki)
- ev-leri (3. çoğul kişi iyelik eki)

1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın ve tamlananın, tamlama eklerini aldığı isim tamlamalarıdır.

ÖRNEKLER

- Çocuğun elleri soğuktan çatlamış.
- İşçilerin istekleri, fabrikanın müdürüne iletildi.
- İnsanları iyi ve güzele yönlendirmek hepimizin görevidir.
- Panelde edebiyatımızın sorunları tartışıldı.

2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı yalın durumda olan isim tamlamasına belirtisiz isim tamlaması denir. Sadece tamlanan ek alır.

ÖRNEKLER

- Ev sahibi, konuklarına yöresel yemeklerden ikram etti.
- Zil sesini duyar duymaz öğrenciler kapıya hücum etti.
- Bahçe kapısı büyük bir gürültüyle açıldı.
- Ünlü roman yazarı, bir söyleşiye katıldı.
- Bu konuda bir mahkeme kararı olduğunu duydum.

3. Zincirleme İsim Tamlaması

Tamlayanı ya da tamlananı ad tamlamasından oluşan ad tamlamalarıdır.

Okulun bahçesinin kapısı

ÖRNEKLER

- Belediye binasının arkasında bulunan boş bir araziye otopark yapılmış.
- Yazarın öykülerinin dili oldukça yalındı.
- Öğretmenler odasının kapısında ders programı asılıydı.
- Türk sinemasının en önemli sanatçılarından biri olan Kemal Sunal, onlarca ödül aldı.

Soru 2

Eski yıllarda olduğu gibi, “bizi bize anlatan sanat” yani tiyatro, izleyi-
ci tarafından bu dönemde de ilgiyle karşılandı. Özellikle Devlet Tiyat-
roları, hem düzenlediği festivaller hem de sahnelediği oyunlarla ve-
rimli bir yıl geçirdi.

Yukarıdaki altı çizili tamlamalardan hangisi tür bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

ÖSYM Sorusu